

בס"ד. ש"פ מקץ, שבת חנוכה, מבה"ח טבת, ה'תשל"א

(הנחה בלתי מוגה)

מאי חנוכה דת"ר בכ"ה בכסליו יומי דחנוכה תמניא אינון וכו', שכשנכנסו יוונים להיכל טמאו כל השמנים שבהיכל, וכשגברה מלכות בית חשמונאי ונצחום (באופן שרבת את ריבם וכו' מסרת גבורים ביד חלשים ורבים ביד מעטים וכו', עד שבאו בניך כו' ופנו את היכלך וטהרו את מקדשך והדליקו נרות בחצרות קדשך, כנוסח התפלה¹), בדקו ולא מצאו אלא פך אחד של שמן שהי' מונח בחותמו של כהן גדול, ולא הי' בו אלא להדליק יום אחד, נעשה בו נס והדליקו ממנו שמונה ימים, לשנה אחרת קבעום ועשאוּם ימים טובים בהלל והודאה². וידועים הדיוקים בזה בתורה אור ובדרושים שלאח"ז, ובפרט במאמר שנאמר לפני שלשים שנה (ד"ה מאי חנוכה תש"א)³, דצריך להבין, דאחר שכבר למדו כמה הלכות בהלכות חנוכה, שואלים מאי חנוכה. ויש להוסיף בזה, שהרי חנוכה הוא דבר ידוע ומפורסם, וכמו שאין שאלה בגמרא מאי פורים וכיו"ב, מפני שהדבר מפורסם. ועד"ז בכמה ענינים שאין עליהם מסכת או הלכות פרטיות, וכמו בכמה ברכות שלא מצינו במשנה וגמרא הנוסח ופרטי הלכות שלהם, לפי שהיו מפורסמים בפי כל, ולא הי' צורך ללמדם בישיבות. וע"ד המבואר ברמב"ם⁴ בנוגע לראיות שהובאו בגמרא⁵ שפרי עץ הדר הוא אתרוג, ולא רמונים או חבושים וכו' (ובלשון הגמרא: ואימא פלפלין), שאין זה מפני שנשתבש עליהם הענין עד שנודע להם מהראיות האלה, שבלא ספק שמיהושע עד עתה היו לוקחים אתרוג עם הלולב בכל שנה, ואין בו מחלוקת, אבל חקרו על הרמז הנמצא בכתוב לזה הפירוש המקובל. וא"כ מהי שאלת הגמרא מאי חנוכה. גם צריך להבין מהו הדיוק באמרו שמצאו פך שמן טהור מונח בחותמו של כה"ג, הרי לענין כשרות השמן לא נוגע ענינו של כהן גדול דוקא, ולא זו בלבד שמספיק גם כהן הדיוט, אלא שיכול להיות גם ע"י ישראל, שהרי אפילו להדלקה אין צורך בכהן גדול ואפילו לא בכהן הדיוט, כי הדלקה כשרה בזר⁶, ועאכו"כ

1) נוסח הודאת "ועל הנסים" דחנוכה בתפלת העמידה.
2) שבת כא, ב.
3) סה"מ תש"א ס"ע 58 ואילך.
4) בהקדמה לפירוש המשניות (ד"ה וכאשר כו').
5) סוכה לה, א.
6) רמב"ם הל' ביאת המקדש פ"ט ה"ז.

שלענין כשרות השמן אין צורך בכהן, אלא צריך רק שיהי' חבר הנאמן על הטהרות.⁷ ואין לומר שהדיוק דכהן הוא לפי שמצאוהו בהיכל (אף שעשיית השמן לא היתה בהיכל, אלא בתקוע⁸, ומשם היו מביאים אותו להיכל), שזר אסור ליכנס שם⁹, שהרי עדיין לא נוגע שיהי' מונח בחותמו של כה"ג. ואין לומר שמ"ש שהי' מונח בחותמו של כה"ג הוא רק לפי שכך היתה המציאות בפועל, דכיון שלא נוגע שיהא מונח בחותמו של כה"ג, לא הי' לו לומר זאת, אלא הול"ל רק שלא נטמא.

ב) אך הענין הוא, כפי שמבאר במאמר¹⁰, שמלחמת היוונים היתה (בעיקר) מלחמה רוחנית (אלא שמזה באה גם המלחמה בגשמיות, כמ"ש הרמב"ם¹¹ שפשטו ידיהם בממונם ובכנותיהם, אבל התחלת המלחמה ועיקרה היתה על הרוחניות), שלא רצו לנגוע בגופם של ישראל, אלא עיקר רצונם הי' להשכיחם תורתך ולהעבירם מחוקי רצונך¹². וזהו גם מ"ש הלבוש¹² בביאור הטעם שריבוי הסעודות בחנוכה הם רשות, שלא קבעום למשתה ולשמחה כמו בפורים (שיש בו חיוב לבסומי ביין¹³), כי בפורים הי' הצלת נפשות, ובחנוכה לא הי' הצלת נפשות, כי היוונים לא בקשו נפשות, רק ההכנעה והעברת דת, ולכן קבעום בהלל והודאה. ומוסיף במאמר לבאר הדיוק שרצו להשכיחם תורתך ולהעבירם מחוקי רצונך, דכל ענין מלחמתם הי' נגד תורת הוי' ונגד המצוות שהם חוקי רצונו ית', והיינו, בענין התורה שהיא חכמה גדולה ושכל נפלא, לזה הסכימו גם היוונים כו', אבל התנגדו על זה שהיא תורת הוי', היינו לקדושת התורה שהיא חכמתו ית', נגד זה לחמו. וכן בענין המצוות שהם משפטים, וכן המצוות שהן עדות, לזה הסכימו גם היוונים, אבל במצוות דחוקים (באופן שחוקה חקקתי גזירה גזרת¹⁴), לזה התנגדו, והיינו, שכל המלחמה היתה נגד אלקות, שלא להזכיר שהתורה היא תורת הוי' ושהמצוות הם חוקי רצונו ית'. וי"ל¹⁵ שבחוקים גופא לא הפריע להם עצם ענין החוקים, אם היו חוקי בשר ודם, וכמו חוקי המלך שהיו גם אצלם, אלא שלחמו נגד חוקי רצונך. שהם חוקי רצונו ית'.

13) מגילה ז, ב ובפרש"י. רמב"ם הל' מגילה פ"ב הט"ו. טוש"ע או"ח סתרצ"ה ס"ב.

14) במדבר פ"ט, א.

15) ראה גם לקו"ש ח"ג ע' 815. ד"ה ת"ר מצות נ"ח תשל"ח (ת"מ סה"מ כסלו ע' קסד) הערה 34.

7) ראה רמב"ם הל' מטמאי משכב ומושב פ"י ה"א ואילך. ועוד.

8) רמב"ם הל' איסורי מזבח פ"ז ה"ב.

9) ראה רמב"ם הל' ביהב"ח פ"ז הכ"א.

10) סה"מ שם (ס"ע 59 ואילך).

11) ריש הל' חנוכה.

12) או"ח סתר"ע ס"ב. הובא בט"ז שם

יש להוסיף במ"ש במאמר שמלחמת היוונים היתה מלחמה רוחנית, שהמלחמה על הרוחניות לא היתה על בחי' שהיא רוחניות לגבי גשמיות, אלא על רוחניות ממש. דהנה, ענין השכל הוא רוחני לגבי גשמיות, ועד"ז באדם גופא, ששכל לגבי מדות הוא כמו רוחניות לגבי גשמיות, שהרי המדות למעלה הם שבעת ימי הבנין, וכמשנת"ל¹⁶ שהם המקור להתהוות העולמות ועד לעוה"ז הגשמי, דעם היות שלא שייך שם בחי' גשמיות ממש ח"ו, הרי יש שם אפשריות עכ"פ על בחי' גשמיות, והיינו, שהסיבה לכך שיש גשמיות כפשוטו למטה, היא, לפי שכבר הי' נתינת מקום לזה בבחי' המדות שלמעלה. משא"כ בחי' המוחין היא למעלה מהעולם, שזהו שהתורה קדמה לעולם¹⁷. אמנם, מה שהמוחין הם בחי' רוחניות, הרי זה בערך גשמיות המדות. אך ע"פ האמור שמלחמת היוונים היתה לא על ענין השכל שבתורה (שעל זה הסכימו גם היוונים), אלא על הקדושה והאלקות שבתורה, הרי זו מלחמה לא רק על בחי' שהיא רוחניות לגבי גשמיות, אלא על רוחניות ממש.

(ג) **והנה** ענין זה שהיוונים הסכימו על החכמה והשכל שבתורה, ומ"מ התנגדו על זה שהיא תורת הוי' (תורתך), משתלשל מזה שבתורה עצמה ישנם ב' בחי' אלו. וע"ד המבואר¹⁸ בענין מצרים דלעו"ז, שזהו מה שנשתלשל בריבוי השתלשלות מבחי' מצרים וגבולים דקדושה. ועד"ז יש בתורה בחי' שממנה נשתלשל ענין היוונים. והענין בזה, דהנה אמרו רז"ל¹⁹ זכה נעשית לו סם חיים, לא זכה נעשית לו סם מיתה, והיינו, שבלמוד התורה גופא יכול להיות אופן שע"ז נעשה ענין של היפך החיים רח"ל. ובכללות הרי זה הענין שלא ברכו בתורה תחלה, שעל זה אבדה הארץ²⁰, דהיינו שע"ז הי' ענין הגלות כפשוטו. ומבחי' לא זכה שבתורה נשתלשל ענין מלחמת היוונים שרצו להשכיח את נותן התורה ומצוה המצוות, וכמשנת"ל שהמלחמה היתה על הרוחניות, והרי כללות ההפרש בין רוחניות לגשמיות הוא כמו ההפרש בין חיים ומות כפשוטו, כמבואר²¹ בענין ראה נתתי לפניך את החיים ואת הטוב ואת המות ואת הרע²², שהגשמיות שהוא תחת פגעי הזמן והוא הוה ונפסד, הרי זה ענין המות,

16 (20) ירמ' ט, יא. נדרים פא, א וברין שם. ב"מ פה, ב. וראה לקו"ש חט"ו ע' 3. וש"נ.

17 (21) ראה לקו"ת תצא לה, סע"ג ואילך.

18 (22) סה"מ עת"ר ע' יט ואילך [כו ואילך. וש"נ].

19 (22) נציבים ל, טו.

16 (16) ד"ה א"ר אלכסנדר דש"פ וישב (תר"מ חס"ב ס"ע 377).

17 (17) ב"ר פ"א, ד.

18 (18) ראה תר"א שמות מט, סע"ד. ובכ"מ.

19 (19) יומא עב, ב.

משא"כ רוחניות שהוא למעלה מן הזמן וכו', לא שייך בו העדר החיים כלל, והוא בחי' חיים בעצם כו', וזהו"ע זכה נעשית לו סם חיים כו'.

(ד) **ועפ"ז** יובן שהנצחון על מלחמת היוונים הי' עי"ז שמצאו פך כו' מונח בחותמו של כה"ג דוקא. והענין בזה, שבשנים כתיקונם, כאשר היוונים אסורים להכנס להיכל, ועד שגם בנוגע לירושלים כתב הרמב"ם²³ שאסור להניח עכו"ם לדור בה, אזי מספיק כשרות השמן ע"ד הרגיל. אבל כאשר היוונים טמאו כל השמנים שבהיכל, היינו שפגמו בכל המדריגות, ועד שפגמו גם בהיכל, שזוהי בחי' ששייכת לענין הכהונה, לכן היו צריכים להמשיך מבחי' עליונה ביותר, ולכן הוצרך להיות פך שמן מונח בחותמו של כה"ג דוקא (וכמודגש גם בנוסח התפלה¹: בימי מתתיהו בן יוחנן כהן גדול²⁴ כו'), שזוהי בחי' שלמעלה מהשתלשלות, בחי' היחידה, שבחי' זו לא היו היוונים יכולים לטמא ח"ו, כי בכואה דבכואה לית להו²⁵. ובפשטות הרי זה ענין המס"נ שעמדו על נפשם למרות שהיו חלשים ומעטים וכו', שזוהו מצד בחי' היחידה. וזהו גם הקשר עם משנתל²⁶ (ממאמרי אדמו"ר הזקן²⁷ ואדמו"ר האמצעי²⁸) בענין פדה בשלום נפשי מקרב לי²⁹, שע"י העבודה שמצד בחי' יחידה, שהו"ע מסירת כל העצם (למעלה גם ממסירת הרצון), אזי נתבטל לגמרי מציאות המנגד, ואז נעשה הענין דפדה בשלום דוקא.

(ה) **וזהו** מאי חנוכה, על איזה נס קבעוה³⁰, על נס נצחון המלחמה שקשור עם מציאות הגוף, או על נס פך השמן שקשור עם המלחמה הרוחנית וענין המס"נ. והיינו לפי שבענין זה יש ב' סברות. מחד גיסא, הנה עיקר הענין הוא הגוף של איש הישראלי, כי, כל מה שנאמר בנוגע לנשמה שישראל אע"פ שחטא ישראל הוא³¹, וגם בשעת החטא היתה באמנה אתו³², ולא ידח ממנו נדח³³, הרי זה כאשר הגוף קיים, אבל אם אין הגוף קיים, לא שייך כל זה. ולאידך גיסא, יש סברא

297 ואילך).

(23) הלי' ביהב"ח פ"ז הי"ד.

(27) סה"מ תקס"ח ח"א ע' קיד ואילך.

(24) ולהעיר מהשקו"ט אם כהן גדול

(28) שערי תשובה ח"א מט, א ואילך.

קאי על מתתיהו או על יוחנן (ראה

(29) תהלים נה, יט.

אנציקלופדי' תלמודית ערך חנוכה ע' שס.

(30) פרש"י שבת שם.

וש"נ). וראה גם שיחת ש"פ מקץ תשי"ג

(31) סנהדרין מד, רע"א.

(ת"ר"מ ח"ז ע' 263).

(32) תניא ספכ"ד.

(25) יבמות קכב, א. וש"נ. וראה לקו"ת

(33) ע"פ שמואל"ב יד, יד. וראה תניא

שם לו, ג. לז, ג. ובכ"מ.

(26) ד"ה פדה בשלום (ת"ר"מ חס"ב ע' ספל"ט.

לומר שיש מעלה במס"נ, וכפי שמצינו³⁴ אצל הבית יוסף שהובטח לו שיזכה להיות נעקד על קידוש השם, אבל מצד איזו סיבה נענש, ולפועל לא זכה לזה, ולכאורה למה נחשב זה לעונש, בה בשעה שלאח"ז זכה לחבר הב"י והשו"ע, שעי"ז נתפשטה ההלכה בישראל כו', שכל זה לא הי' יכול להיות אילו הי' נעקד על קדה"ש. ומזה מוכח גודל מעלת ענין המס"נ שהוא למעלה מכל הענינים. וע"ד שאמר ר"ע כל ימי הייתי מצטער כו' מתי יבוא לידי ואקיימנו³⁵, ולכאורה למה הצטער על זה, והלא כולוהו אליבא דר"ע³⁶, שכל התושבע"פ נתייסדה מחמשה (או שבעה³⁷) התלמידים שהיו לו³⁸, אלא מזה גופא מוכח שיש עילוי בענין המס"נ שלמעלה מהתורה. והמענה על השאלה מאי חנוכה, על איזה נס קבעוה, הוא, שמצאו פך מונח בחותמו של כה"ג, היינו, שחנוכה נקבע על נס פך השמן, שקשור עם ענין המס"נ שמצד בחי' היחידה כו'.

(ו) **ומסיים** במאמר (ד"ה מאי חנוכה הנ"ל)³⁹, שהעבודה דמס"נ שעל ידה נצחו את היוונים קשורה עם ספירת הנצח. ולהעיר שיש חילוקי דעות אם חנוכה הוא בחי' נצח או בחי' הוד, וע"פ רוב מובא בכתבי האריז"ל שחנוכה הוא בחי' הוד⁴⁰, שזהו ענין להודות ולהלל כו', אבל במאמר הנ"ל מבאר שהוא בחי' נצח. ומקדים לבאר שחודש כסלו הוא החודש השלישי בחדשי החורף שהם באופן של אור חוזר, וענינם בעבודה הו"ע התפלה שהיא העלאה מלמטה למעלה (ולא כמו חדשי הקיץ, אור ישר, שענינם בעבודה הו"ע התורה). ויש לומר, שזהו גם הקשר עם פך השמן שהי' מונח בחותמו של הכה"ג דוקא, כי, כללות ענין הטומאה וטהרה שתלוי בסנהדרין, שענינם הו"ע התורה, שייך לכהנים (לא מצד ענין הכהונה שבהם, אלא) מצד ענין התורה שבהם, שהם תלמידי חכמים, כמ"ש⁴¹ כי יפלא ממך דבר למשפט בין דם לדם בין דין לדין ובין נגע לנגע גו' ובאת אל הכהנים גו' על פי התורה אשר יורוך וגו'. והחידוש בענין הפך שהי' מונח בחותמו של כה"ג, קשור עם ענין התפלה, כי, הכה"ג הי' נכנס לקדה"ק להקטיר הקטורת [ואע"פ שבקדה"ק הי' הארון והלוחות, שהו"ע התורה, מ"מ, עבודת הכה"ג

39) סה"מ תש"א שם (ע' 63).
40) ראה פרי עץ חיים דרוש למהרח"ו ז"ל על סוד ט"ו באב. הגהות שמן ששון על שער הכוונות דרוש חנוכה סק"ב.
41) שופטים יז, ח"יא.

34) מגיד מישרים פ' בחוקותי (ד"ה ביום הנוכר). וראה לקו"ש חכ"א ע' 176. וש"נ.
35) ברכות סא, ב.
36) סנהדרין פו, א.
37) ב"ר פס"א, ג. וש"נ.
38) יבמות סב, ב.

בקדה"ק היתה עבודת הקטורת], וידוע שי"א סממני קטורת הו"ע העלאת הברורים⁴², כמו תפלה שהיא העלאה מלמטה למעלה, סולם מוצב ארצה וראשו מגיע השמימה⁴³, סולם דא צלותא⁴⁴. ומסיים, שענינו של חודש כסלו בספירות בדרך אור חוזר הוא ספירת הנצח. וזהו גם הקשר עם ענין המס"נ, כמבואר במאמרי ההילולא⁴⁵ שבשביל הנצחון מבזבו המלך כל אוצרותיו, ועד שמשליך חייו מנגד, שמזה מוכח שענין הנצח מגיע בבחי' העצם שלמעלה מבחי' חיות הגלוי, שזהו בחי' היחידה.

וזהו גם מה שהנרות הללו אינן בטילות לעולם⁴⁶, כמבואר ברמב"ן⁴⁷ שקאי על נרות חנוכה שאין בהם שינויים, שמדליקים אותם גם בזמן הגלות, שזהו העילוי דנרות חנוכה על נרות המקדש, דעם היות שגם נרות המקדש הם למעלה משינויים, הרי מ"מ יש בהם שינויים בקדושה גופא כו', משא"כ נרות חנוכה שבאים ע"י ענין המס"נ, בחי' יחידה, אינן בטילות לעולם (שהם למעלה גם מבחי' עולם כפי שהוא בשלימות), שזה מורה על ענין הנצחיות שבנרות חנוכה, שזהו ענין הנצח, שהוא גם מלשון נצחיות.

ועד שהנצחון הוא באופן שפועלים הענין דכליא ריגלא דתרמודאי², היינו, שמכלים את הענין דתרמודאי, אותיות מורדת⁴⁸. ועד שבאים להודות ולהלל לשמך הגדול, כמבואר בתו"א⁴⁹ שבחי' שמו הגדול הוא שם הוי' שבכתר כו'⁵⁰.

(46) תנחומא בהעלותך ה. במדב"ר פט"ו,

ו.

(47) ר"פ בהעלותך.

(48) עמק המלך שער קרית ארבע ר"פ קיא

(קח, א). קהלת יעקב ערך תרמוד.

(49) פרשתנו מג, ג.

(50) חסר הסיום (המו"ל).

(42) ראה לקו"ת נשא כב, ד. ובכ"מ.

(43) ויצא כח, יב.

(44) זח"א רסו, ריש ע"ב. ח"ג שו, ריש

ע"ב. תקו"ז תמ"ה (פג, א).

(45) המשך באתי לגני ה'שית פ"א

(סה"מ ה'שית ע' 131 ואילך).